

Digitala texter och analoga fältarbetare – Internetetnografins metodologiska dilemman

Hanna Jansson

Att som etnolog arbeta på Internet har många likheter med mer traditionellt fältarbete – i mer traditionella etnologiska fält. Man rör sig i samma ”miljöer” som sina informanter och observerar aktiviteten på offentliga eller semi-offentliga arenor, för att därefter samla in ett empiriskt material. (jfr Palmenfelt 2007:230) Online finns en uteslutande källa av texter och bilder skapade av informanterna – material som ännu inte redigerats av forskare eller lagrats i arkiv, och som därför passar utmärkt för nyfikna etnologer och folklorister. Samtidigt rör det sig om ett interaktivt och snabbt föränderligt medium som fick sitt kommersiella genombrott för drygt tio år sedan, och där det ännu inte finns några fältet direkt anpassade kvalitativa metoder. Denna artikel diskuterar några av de metodologiska problemen och frågor som kan uppstå i och med den humanistiska forskarens möte med Internet som källa. Hur hittar man lämpliga informanter bland tusentals användare – och hur skapar man ett empiriskt material ur en textvärld som sträcker sig flera år tillbaka i tiden? Hur kan en forskare, van att arbeta med papper och penna som främsta verktyg, hantera texter som är beroende av sin digitala form för att inte förlora sina karaktäristiska egenskaper? Och hur kan man förstå de texter *online* som beskriver livet *offline*? Resonemanget utgår från mina erfarenheter från två tidigare onlinestudier, och framförallt från arbetet med en masteruppsats i etnologi, om relationen mellan handarbete och berättande på svenska stickbloggar.

Ett av de första stegen i undersökningen är självklart att börja bilda sig en uppfattning om fältet och om vad som ska utgöra studiens empiri. Ska man endast se till onlinematerial, eller ska man även komplettera med mer traditionella kvalitativa metoder som intervjuer och observationer? För att avgöra detta, menar jag, behöver man utgå från såväl studiens syfte som vad som kännetecknar det aktuella fältet. Jag har tidigare utfört två onlinestudier där material samlats in från internationella diskussionsforum, på vilka samtalen helt kretsade kring redan befintliga populärkulturella texter. Det första fallet rörde en folkloristisk studie av The Phantom Discussion Board, där så kallade ”phans” av berättelserna om *Fantomen på Operan* samlades. De hade, föga förvånande,

omfattande kunskaper rörande *Fantomen*-relaterade texter, men vad som var mer överraskande var den enorma intertextuella kompetens som de regelbundet uppvisade. Tillsammans skapade de parodier och humoristiska texter som vävde samman citat och referenser från *Fantomen* på Operan med till exempel ABBA:s melodier och kända storfiler som *Matrix*-triologin och *Star Wars*. (Jansson 2006a) Den andra studien undersökte kritiska diskurser och subkulturell kompetens på ett diskussionsforum för den amerikanska TV-serien *Dead Like Me*, vilken till fansens förtret hade lagts ner efter bara en säsong. Forumet präglades av ett stort antal användare som i regel skrev endast ett inlägg var. Det fanns ändå en utpräglad diskurs bland dem; en intelligent serie för en intelligent och kritiskt tänkande publik hade lagts ner, medan den övriga TV-publiken utgjorde en omdömeslös massa som år efter år fick fortsätta att se sina populära, men ack så enfaldiga, serier. (Jansson 2006b) Även om de två undersökningarnas fokus därmed såg fullständigt olika ut kretsade de empiriska materialen i båda fallen helt och hållet kring *text*; både de texter som deltagarna själva skapade, och de populärkulturella texter som låg till grund för forumens existens. Det föreföll därför som självklart att basera analysen av parodiska former och irriterade diskurser endast på ett insamlat, digitalt, textmaterial.

Under det i skrivande stund ännu pågående arbetet med en masteruppsats om stickbloggar (Jansson 2010) var valet däremot inte alls lika enkelt, trots att bloggen som genre mycket väl skulle kunna ligga till grund för folkloristiska textstudier eller medieinriktade diskursanalyser. Stickbloggen visade sig nämligen vara en arena där traditionellt handarbete möter modern digital kommunikationsteknik, och där de publicerade texterna och bilderna fullkomligt genomsyras av stickningens taktilitet och ting. Stickloggarna måste, menar jag, förstås som texter som helt centreras kring något som *inte* är text, och kring något som tvärtom måste utföras och upplevas med den egna kroppen för att bli förstäligt. Texterna beskriver ”mjuka”, ”mumsiga” och ”sticksiga” garner, och på hundratals fotografier kan bloggarnas besökare se handleder, huvuden och fötter som bär upp pågående eller just avslutade stickprojekt. Därtill är förutsättningen för bloggarnas fortlevnad att

det *händer* någonting i skribentens stickliv mellan två blogginlägg – ett nytt garn inhandlas, ett projekt påbörjas, växer, förkastas eller färdigställs. Utanför den digitala världen finns alltså den analoga värld som stickbloggarnas texter och bilder skildrar.

Denna paradox har haft stor inverkan på val av material och metod. Det skulle inte vara tillräckligt, bedömde jag, att endast basera studien på bloggarnas texter. I takt med att uppsatsarbetet allt mer kom att kretsa kring stickbloggarnas ständiga växlingar mellan analoga upplevelser och digitala representationer föll det sig självklart att jag behövde träffa mina informanter för intervjuer, och delta i situationer där stickare möts. Materialet utgörs därför av såväl blogginlägg och fotografier från tre svenska bloggar, som intervjuer med upphovskvinnorna och deltagande observationer från stickcaféer och -mässor. Förhoppningen är att empirin därmed ska kunna visa på den relation mellan digitala texter och analoga upplevelser som präglar fältet, och möjliggöra analys av denna.

HUNDRATALS BLOGGAR, TRE INFORMANTER

Att på en och samma gång fältarbete både online och offline medför att man parallellt behöver utforma och bearbeta flera olika uppsättningar material, som alla medför sina respektive övervägningar och dilemman. Här ska jag endast diskutera några av de bryderier som onlinematerialet har gett upphov till. Hur hittar man för det första lämpliga bloggar att studera, när det finns hundratals? Och hur skapar man därefter ett empiriskt material ur en enorm textmängd som sträcker sig flera år tillbaka i tiden, och dessutom växer ytterligare för varje dag som går?

Att initialt hitta källor online innebär att man till stor del behöver förlita sig till sökmotorernas träffsäkerhet. Det väcker frågor om den makt som dessa kommer att ha över den växande Internetforskningen. Kommer vi framöver att vara utlämnade till söktjänster som drivs av vinstdrivande företag, och till de faktorer som styr den ordning i vilka träffarna listas, för att nå våra källor? Då just bloggenren kännetecknas av *länkar* till andra bloggar inom ett nätverk erbjuder den dock en möjlig väg kring problemet. Förutom de länklister som återfinns i bloggans marginal (Våge 2005) präglas också själva blogginläggen i hög grad av länkar till andra aktörer. Därtill signerar de läsare som väljer att skriva en kommentar till ett inlägg i regel sin text med en länk till den egna bloggen. Tack vare detta går det efter att ha lokaliserat en enda temablogg att snabbt orientera sig vidare till tiotals andra aktörer inom nätverket – vars bloggar i sin tur länkar vidare till ytterligare andra.

Detta resulterar så klart snabbt i en stor mängd individuella textarenor, som paradoxalt nog samtidigt är relativt lika varandra. För att kunna urskilja potentiella informanter i myllret behöver man ha ytterligare

sökljus och urvalskriterier. I mitt fall var målet att hitta engagerade stickbloggare, som skrev regelbundet och då huvudsakligen om stickning och textilt handarbete. Önskemålet var också att informanterna skulle bo i Stockholm med omnejd för att underlätta intervjuer och möten med dem. Den stickerska, boende mellan Stockholm och Uppsala, som först gick med på att medverka i studien kunde tipsa om andra tänkbara informanter i hennes bekantskapskrets som därefter kontaktades. Informanterna kom initialt att bestå av fyra kvinnor, varav tre är boende i trakterna av Stockholm och Uppsala, medan den fjärde bor i Göteborg. Den sistnämnda utlämnades senare då materialet behövde reduceras kraftigt, och intervjuer redan var gjorda med de tre kvinnorna på ostkusten.

Även när man huvudsakligen använder sig av aktörernas egna länkar och rekommendationer kvarstår ändå risken att Internetforskare huvudsakligen rör sig på sidor som antingen utmärker sig bland sökmotorernas träffar, eller som flitigt länkas till av användare. Forskningen kan då i hög grad komma att baseras på texter producerade av en digital eller lokal *elit* (jfr Vallström 2002:104), medan mindre populära bloggar eller hemsidor, med få läsare och besökare, förblir osynliga och ostuderade. En utmaning för digitala fältarbetare är då att även ta sig till Internets ödemarker och de textproducenter som agerar där.

EN ANALOG MARODÖR AV DIGITALA TEXTER

Med kvinnornas godkännande var det dags att börja insamlingen av materialet. På bloggarna finns ofta skribentens inlägg tillgängliga från flera år tillbaka, tillsammans med tusentals fotografier och oräkneliga läsarkommentarer. Det är lockande men ogörligt att skapa sig en detaljerad bild av bloggarnas samlade innehåll, eller att följa alla de hyperlänkar som från varje blogginlägg leder läsaren vidare till andra texter. Hur avgränsar man då sitt arbete när Internet och det interaktiva nät som bloggarna spinner är gränslöst? Vad väljer man bort när innehållet i tidigare inlägg kan förklara innebörden av ett senare?

Bloggen är organiserad kring tid, genom att de daterade inläggen publiceras i omvänd kronologisk ordning och sorteras efter månad och år. Det kanske enklaste tillvägagångssättet för materialinsamling är därför att studera samtliga inlägg från en viss tidsperiod. I det här aktuella fallet gick jag ett år tillbaka i tiden och kopierade inlägg skrivna från mars 2008 till och med februari 2009, klistrade in dem i ett nytt textdokument och skrev ut. Det var en synnerligen tidseffektiv materialinsamling, som också erbjöd en nödvändig begränsning. Att skriva ut interaktiva och digitala texter innebär att man stoppar upp deras progression och gör dem statiska, vilket underlättar analysen. Hyperlänkarna går inte längre att följa och det går inte heller att läsa läsarkommentarer. Därmed kan man fokusera på själva

blogginläggen och deras innehåll, utan att distraheras av den enorma mängden av angränsande texter. Den digitala teknikens fördelar till trots ville jag också att textmaterialet skulle få en fysisk form för att kunna hantera och bearbeta det. Jag behövde kunna bläddra bland pappren, stryka under och snabbt klottra ner kommentarer (jfr Latour 1998:225).

Samtidigt uppstår då genast en rad nya problem. Det digitala låter sig nämligen inte översättas till analogt utan att göra rejält motstånd. Bloggarna är, liksom Internet i övrigt, intermediella (Holmberg & Svensson 2004:7, Palmenfelt 2007:253) och inkluderar förutom huvudmedierna text och bild även ljud och rörliga bilder. Paradoxalt nog är detta mediella gränsöverskridande ändå ytterst begränsat, eftersom bloggarna i högsta grad är beroende av just datorer och Internet för att förbli förståeliga och behålla sin karaktär. Min överföring av texterna, från digitalt till analogt, förändrar materialet i så hög grad att det inte längre kan sägas röra sig om bloggtexter i egentlig mening (jfr Honko 1998). Länkarna reduceras till understrukna ord, fråntagna sin förmåga att referera och förklara. De interaktiva aspekterna försvinner, och det går inte att skapa sig en bild av läsarnas gensvar i det nu oåtkomliga kommentarsfältet. Därmed exkluderas också en betydande del av bloggarnas texter ur materialet. De många fotografierna i materialet förstörs även de av utskriften, då all den möda som informanterna lägger ner på att fotografera stickade objekt på ett representativt sätt går förlorad. I det utskrivna materialet är bilderna små grå kvadrater, där man i bästa fall ser vad fotografierna föreställer, men där alla färger och ljusskiftningar har gått förlorade. Forskare med Internet som fält behöver därmed ha tillgång till kvalificerad teknisk utrustning, från snabb uppkoppling till stor bildskärm och färgskrivare, för att underlätta arbetet och inte förvanska det studerade materialet (jfr Honko 1998:39).

Även sättet att *läsa* skiljer sig plötsligt helt från hur bloggarnas läsare hanterar texterna. I stället för att vänta på att bloggen ska uppdateras med det senaste inlägget för att sedan scrolla och klicka framför skärmen, sitter jag under arbetet vid ett bord med en lunta av samlade texter framför mig och bläddrar, stryker under och ringar in. Att arbeta med en analog och retroaktiv version av de digitala texterna har därför krävt att jag parallellt granskat bloggarna online. Under våren 2009 följde jag bloggarna i realtid, och förde fältdagbok över de nyskrivna inläggen i takt med att de publicerades, för att uppleva bloggarna på ett sätt som mer liknar övriga läsares. Jag satt även framför datorn och studerade det retroaktiva materialets inlägg, och kunde då följa länkarna, läsa kommentarerna och framförallt förstora bilderna – nu i färg – för att se vad de faktiskt föreställde, och kunde då också upptäcka och uppskatta skönheten i dem. Att arbeta med en dubbel uppsättning material kan således underlätta för fältarbetare vana att arbeta med penna och papper,

samtidigt som det tillåter materialet att förbli en del av ett både gränsöverskridande och begränsande medium.

STICKNINGEN SOM FÖLJETONG

Bloggen må vara organiserad kring tid, men innehållet i texterna tar emellertid inte hänsyn till fältarbetarens urval av tidsperioder. Uppsatsmaterialet är fullt av hänvisningar till tidigare omnämnda stickprojekt, och projekt kan ligga i träda i månader eller år innan de plötsligt återupptas och färdigställs. Nu ett år senare dyker fortfarande stickade objekt och ännu pågående projekt som förekommer i materialet upp i nyskrivna inlägg. Berättelserna om stickningen tar således inte slut bara för att materialinsamlingen upphör vid ett visst datum, och alla empiriska urval kommer därför med nödvändighet att stympa många av materialets berättelser.

Ett sätt att fränkomma konstruerade datumgränser är den metod som Barbara Czarniawska kallar *att följa objektet* (2007:92). Metoden är nära sammankopplad med Bruno Latours teoretiska begrepp översättning, (1986:267ff) och innebär att man följer ett objekts transformationer och dess upprepade växlingar mellan form och text. Latour följde själv franska och brasilianska vetenskapsmän under en expedition i Brasiliens djungel, och kunde då se hur de omsorgsfullt omvandlade materia till vetenskapliga data genom långa transformationskedjor. Med minutiös noggrannhet stakade de utifrån befintliga kartor och dokument ut ett område i gränslandet mellan savann och skog, och samlade in jord- och växtprover som sorterades och kategoriserades för att senare tjäna som bevis för deras slutsatser i rapporter och diagram. (Latour 1998, se även Adolfsson 2003) Genom dessa översättningsprocesser blir djungelns jord kommunicerbar för naturvetarna, (Latour 1986:267ff, 1998) samtidigt som den observerande sociologen skapar en berättelse om dess arbetsprocess, från början till slut.

I fallet med den här aktuella studien har metoden inneburit att jag under analysen av materialet har försökt följa vissa av de föremål som dyker upp på bloggarna, och deras transformationskedjor. Särskilt två stickade projekt har valts ut, som uppfattades både som representativa för materialet i stort och som uppseendeväckande och utstickande tack vare sättet de skildras på. Jag har så långt det är möjligt strävat efter att identifiera de inlägg som rör dessa projekt oavsett *när* de är skrivna, och sedan följt deras representationskedjor. Målet var att se hur själva föremålen växer fram och hur de översätts och (re) presenteras på bloggarna. Metoden innebär därmed att man inte endast ser till slutresultatet – till de faktiska texterna eller till det färdiga stickade objektet – utan istället lägger stor vikt vid de processer som leder fram till dessa (jfr Czarniawska 2007:9; jfr Latour & Woolgar 1979:50; jfr Latour 1988:39). Informanterna har i regel flera stickprojekt igång samtidigt, och dessa kan ta

alltifrån någon dag till flera år att färdigställa. Det gör att berättelserna om ett enskilt projekt ofta återfinns i blogginlägg utspridda över tid, mellan vilka bloggerna handlar om andra projekt. Att då fokusera på vissa stickningar och följa deras transformationskedjor möjliggör en analys av de både sammanhängande och splittrade berättelser som gömmer sig i inläggens vimmel. Metoden har därför erbjudit en välbehövlig strukturering av ett material som länge framstod som så mångfacetterat och osammanhängande att en systematisk analys av det skulle förbli omöjlig – och att relevanta inlägg som inte ingår i materialet ändå har kunnat inkluderas i analysen.

DET DIGITALA FÄLTARBETETS TAKTILA KUNSKAP

Stickbloggarna skildrar alltså ett handarbete som i mångt och mycket karaktäriseras av fysiska upplevelser och kroppsliga praktiker. *Taktil kunskap*, menar Charlotte Hyltén-Cavallius, är svår att kommunicera och bjuder motstånd när den ska representeras (2007:26). Ändå är det just detta som informanterna ständigt gör, då de försöker sätta ord på sina känselupplevelser av stickningen. Går det att förstå dessa upplevelser endast genom att läsa om dem, eller genom att lyssna på informanternas berättelser? Hur ska en oinvigd fältarbetare förstå de digitala texternas påtagligt analoga aspekter? Då etnologin ännu saknar en utvecklad begreppsapparat för att omvandla fältarbetarens upplevelser av känsel, doft och smak till kunskap, riskerar icke-visuella iakttagelser att ständigt få stå tillbaka för blickens makt och företräde (Hyltén-Cavallius 2007:25f). Att med den egna kroppen gå in i fältet och utforska dess material, glädjeämnen och problem kan då vara ett sätt att utöka de visuella och analytiska observationerna med den egna kroppens taktila upplevelser.

Vid undersökningens början hade jag stickat sporadiskt under femton år, men var fortfarande på nybörjarnivå, utan att kunna särskilt mycket mer än vad jag lärt mig under skolans slöjdlektioner. Utvecklingen som

stickare inleddes överraskande nog så fort jag började rekognosera bland bloggarna, och med tiden har de egna stickprojekten kommit att bli allt fler och allt mer avancerade. Det ska ärligt erkännas att detta inte var så mycket ett strategiskt beslut, utan mer en följd av stickbloggarnas pedagogiska och inspirerande texter och bilder. Ändå har stickningen medfört en lång rad analytiska insikter. Det var exempelvis först när jag insåg att mitt vackra men alltför sträva garn inte skulle bli en *skön* sjal som jag plötsligt förstod stickarnas fascination för garners mjukhet, och varför bloggare efter bloggare beskriver hur hon går runt i garnbutiker och ”klappar” nystan, och ömt lägger dem mot kinden. För att vara en kompetent stickare och garnkonsument behöver man kunna använda kroppens och känselns erfarenheter. (jfr Hyltén-Cavallius 2007:42) I de fall då de studerade digitala texterna präglas av analoga upplevelser kan det alltså vara produktivt eller till och med nödvändigt för fältarbetaren att lämna skrivbordet och datorn för att låta den egna kroppen upptäcka fältets högst väsentliga taktila kunskaper.

Det egna växande stickintresset har, avslutningsvis, medfört att jag läser stickbloggar även på fritiden, för eget nöjes skull och som en hjälp i det ännu något trevande handarbetet. Det gör att det ”mentala materialet” fortsatt att växa långt efter att det faktiska fältarbetet avslutats. På samma gång som detta ger fördjupad kännedom om fältet, blir det också allt svårare att sälla bland intrycken och de analytiska insikterna. Eftersom Internet är så extremt lättillgängligt – även från det egna hemmet – kan det därför vara en fördel för forskare som rör sig i digitala miljöer att studera fält som de *inte* har något privat intresse av, och som de därför inte uppsöker utanför arbetstid. Även om Internet som fält är gränslöst är inte fältarbetarens tid, energi och resurser det. Att kunna sätta upp gränser för den tid man lägger ner på det lockande fältet – och för den mängd empiri som man rimligtvis kan hinna ta hänsyn till och omsorgsfullt bearbeta – kan därför vara en lika viktig förmåga som att kunna anpassa sig till de krav ett digitalt material ställer på en synnerligen analog fältarbetare.

KÄLLOR

- Adolfsson, Petra 2003. *Miljö och dess många ansikten i staden – om kvalitetsmätningar och organisering i Stockholm*. Göteborg: BAS
- Czarniawska, Barbara 2007. *Shadowing and Other Techniques for Doing Fieldwork in Modern Societies*. Malmö: Liber
- Holmberg, C-G & Svensson J (red.) 2004. *Mediekulturer. Hybrider och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson
- Honko, Lauri 1998. "Att synliggöra textualiseringsprocessen". I: *Tradisjon: tidsskrift for folkloristikk*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 33-40
- Hyltén-Cavallius, Charlotte 2007. *Traditionens estetik – spelet mellan inhemsk och internationell hemslöjd*. Stockholm: Carlsson
- Jansson, Hanna 2006a. "The Phantom of the Matrix. Populärkulturella skämt och intertextuell kompetens på Internet". I: *Kulturella Perspektiv*, 2006:3. s. 28-37
- Jansson, Hanna 2006b. *Intelligent fans and the mindless masses. A textual analysis of cultural capital and subcultural hierarchies*. Uppsats vid Södertörns Högskola. Media, Culture and Society II, ht 2006.
- Jansson, Hanna 2010. "Från garn till ord. Stickbloggares taktila ting och narrative världar." Masteruppsats i etnologi, Uppsala Universitet. Vt 2010.
- Latour, Bruno 1986. "The Powers of Association". I: Law, John (red.) *Power, Action and Belief. A New sociology of Knowledge?* London: Routledge & Kegan Paul. s. 264-280
- Latour, Bruno 1998 (1995). "Pédofilen' i Boa Vista: ett foto-filosofiskt montage". I: Latour, Bruno. *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*. Stockholm: Santérus
- Palmenfelt, Ulf 2007. "Nätlorens former". I: Klintberg, Bengt af & Ulf Palmenfelt. *Vår tids folkkultur*. Stockholm: Carlssons. s. 230-254
- Våge, Lars 2005. "Bloggvärlden från början". I: Våge, L; E Stattin, & G, Nygren. *Bloggtider*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier